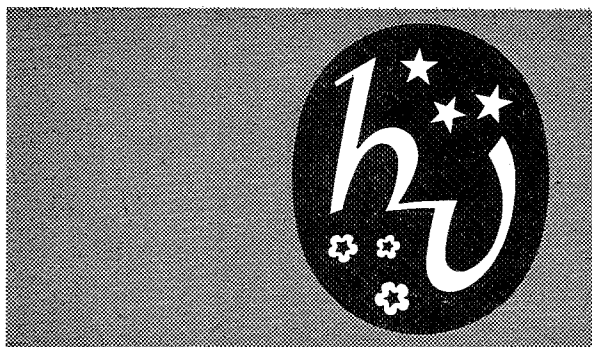

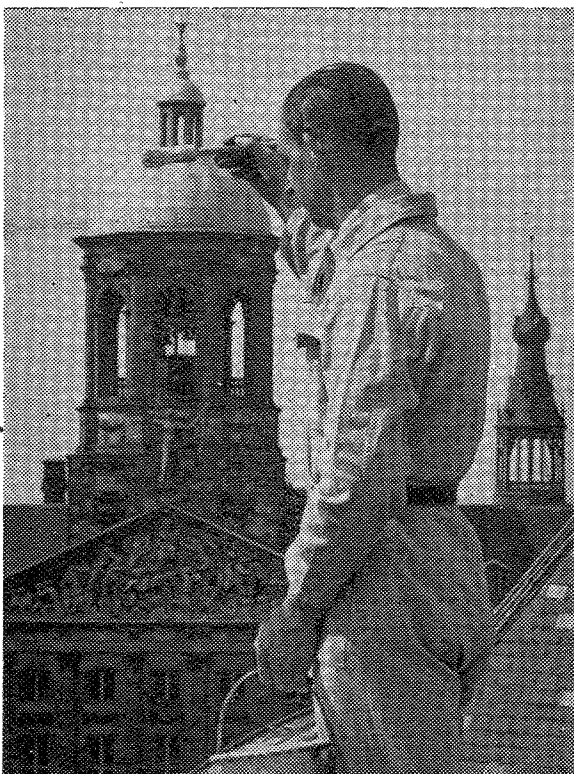
MENS EN WERELD

Het paleis op de Dam krijgt nog een kwastje, alles wordt nog gepoetst en afgestoft en alles is klaar om de Belgische koning of de Sjah van Perzië of de Engelse koningin, bij het staatsbezoek te ontvangen. Dagen gevuld met streng en vast programma volgen, heildronken worden uitgebracht op de groei en de bloei... de al zo nauwe banden worden nog eens fiks aangehaald en de vorsten vervullen hun staatshoofdelijke plichten, weer of geen weer, gemutst of niet gemutst, zoals van hen verwacht wordt.

Een particulier bestaan, gewoon menselijk, is dan uitgesloten. Dat is van ouds het zware lot van vorsten.

Maar nu een tussenstadium. Een prins of een prinses ontmoet een prinses of een prins, wordt verliefd, raakt verloofd en maakt trouwplannen. En dan begint het lieve leven... samen denkt u? Nee, samen met 100 fotografen en reporters. Zij kunnen geen stap doen, geen zoen wisselen, geen blik op elkaar werpen of de camera's klikken en zelfs met teletenzen worden ze, als zeldzaam wild in Afrika, genomen. Willen zij een ogenblik samenzijn, dan moeten zij de list van vossen en de gladheid van slangen bezitten en nog zullen zij, ergens, juist eens even, een ogenblik alleen zich voelen, of de fotograaf van „Der Spiegel” of „Paris Match” of hoe de bladen heten heeft ze gepakt en kan een serie „exclusieve” foto's geven. Verwijt niets deze fotografen; zij worden gezonden en doen hun plicht, zij vinden het waarschijnlijk zelf verschrikkelijk. En verwijt men dit walgelijk bedrijf de redacties der bladen dan zullen zij zeggen, dat hun lezers of kijkers dat willen.

Maar als nu eens de redacties overeenkwamen, denkend aan eigen particulier leven, om met deze weezinwekkende onbescheidenheid op te houden. Zou het publiek klagen? Och kom; en als het publiek klaagde, wat dan nog?

Het gesprek

„Het gesprek”. Zou dit een paar tientallen van jaren geleden ook het onderwerp van een artikel als dit hebben kunnen zijn? Het zou te ver gaan deze vraag kortweg ontkennend te beantwoorden, maar niet kan betwist worden, dat wij toch in en door de ervaringen van de laatste oorlog aanmerkelijk meer begrip voor de betekenis en de waarde van het gesprek als zodanig hebben gekregen. In de strijd tegen de gemeenschappelijke vijand ontmoette men mensen, met wie men anders nagenoeg zeker niet zo'n intens contact zou hebben gehad. Mensen uit ander milieu, mensen ook van andere politieke of levensbeschouwelijke overtuiging. Het werd voor velen iets van een openbaring. Het bleek mogelijk veel meer van de ander te begrijpen, ook als men niet tot andere opvatting overtuigd werd, en verschillen van inzicht bleken vaak belangrijk anders te liggen dan men tevoren had gemeend.

Het blijft natuurlijk wel een merkwaardig en bedenkelijk iets, dat men tevoren de weg tot elkaar zo weinig had gevonden. Men kan zeggen: de omstandigheden leidden er toe, men kan het wat geleerder uitdrukken en zeggen: allerlei sociologische en psychologische factoren voerden tot dat resultaat, maar bedenkelijk blijft vooral, dat men toch in ieder geval óók ter verklaring moet zeggen, dat men het contact met elkaar opzettelijk vermeerde, niet wilde. Dat daarbij dan ook nog vaak een zekere, half-bewuste, vrees een rol speelde, dat de eigen overtuiging wellicht in een open gesprek niet zou kunnen standhouden tegenover die van anderen, maakte er de zaak niet beter op.

Maar goed; de oorlog heeft te dezen iets ten goede gekeerd, niet natuurlijk, dat op éénmaal alle hokjes- en schotjesgeest verdween, maar wel werd op menig terrein er naar gestreefd de banden sterker aan te halen en behoorlijk contact met elkaar te onderhouden. In het bijzonder op het sociale terrein was dat het geval: de vakverenigingscentrales kwamen tot geregelde samenwerking, de werknemers-vakverenigingen en werkgeversbonden pleegden regelmatig overleg, de stichting van de arbeid kwam tot stand. Ook binnen de onderneming is vaak, op de een of andere wijze, enige vorm van overleg tot standgekomen. „Overleg”, d.i. een mogelijkheid van samen-spreken, een gespreksmogelijkheid.

Als ik zover gekomen ben, dan worden sommige van mijn lezers wellicht reeds ongeduldig, om hun kritiek op al deze vormen van gesprek en overleg te uiten. Zeer verschillendsoortige kritiek wellicht, maar in ieder geval: kritiek. Het komt mij echter voor dat al deze kritiek het wezen van de zaak niet raakt, de waarde van het gesprek als zodanig niet aan-

tast, niet aantasten kan. Want het gaat bij dat gesprek en dat overleg niet slechts om sociale of economische winst – als in en door dat overleg de arbeidsverhoudingen worden verbeterd, scherpe arbeidsconflicten worden voorkomen – neen, het gaat vooral om... menselijke winst, winst ten aanzien van verhoudingen die toch ook als menselijke verhoudingen verdienen te worden gezien. Het kan alleen maar winst zijn, wanneer mensen in een echt gesprek er toe komen werkelijk naar elkaar te luisteren; wanneer men er achter komt wat de ander met zijn woorden precies bedoelt; wanneer men begrijpen gaat, wat de ander ten diepste beweegt; wanneer men eigen houding tegenover anderen niet meer behoeft te bepalen op grondslag van een of meer, misschien ettelijke misverstanden. Zeker: ook een gesprek, ook een gesprek dat zich voordoet als een echt gesprek, kan door deelnemers worden misbruikt om werkelijke bedoelingen te camoufleren, maar hoe zou dat duidelijker blijken dan door verdergaande discussie?

Ik had het tot dusver vooral over het gesprek op het sociale terrein, dat na de oorlog zo'n opvallende voortgang heeft gevonden. Maar toen ik in dit artikel het gesprek als zodanig aan de orde stelde, wilde ik het zeker niet alleen over het sociale terrein hebben. Het is duidelijk dat ons, humanisten, er alles aan gelegen is wanneer ook op levensbeschouwelijk gebied het open gesprek met anderen plaatsvindt dat tot wederzijds beter begrip kan leiden. Telkens ook wanneer het op een of andere wijze er om gaat, hoe mensen van verschillende overtuiging – hetzij van verschillende politieke overtuiging, hetzij van verschillende levensovertuiging – binnen een bepaald staatsverband als gelijkwaardige staatsburgers met elkaar moeten en kunnen samenleven, zal alleen het gesprek kunnen leiden tot billijke, bevredigende „organisatorische” oplossingen. Ik sla dat gesprek vooral hoog aan, wanneer daarin – méér dan tot dusverre veelal het geval is –

Vervolg op pag. 2

Mens en Wereld in de vakantie

Evenals vorige jaren zal ook ditmaal gedurende de vakantietijd de veertiendaagse verschijning van Mens en Wereld worden onderbroken. Het volgende nummer zal onze abonnees zaterdag 8, het daarna komende op zaterdag 29 augustus bereiken. Daarna verschijnt ons blad weer om de veertien dagen.

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen

14e jaargang nr. 15 – 18 juli 1959

Francisco Ferrer

10 januari 1859 - gefusilleerd 13 oktober 1909

Francisco Ferrer Guardia - Spanjaarden dragen ook de naam van hun moeder en worden dikwijls bijvoorbeeld met deze aangeduid, zoals in het geval van de eveneens vermoorde dichter Federico García Lorco - werd 100 jaar geleden geboren en 50 jaar geleden gefusilleerd.

Dat wij hem in ons blad herdenken, is niet zo zeer om de grote betekenis van zijn persoonlijkheid, als wel om de diepe beroering die zijn terechtstelling, ook buiten Spanje, gewekt heeft. En dus vooral als symbool, als een representant van de velen die door het domme en blinde geweld vernield zijn, als dit te hulp geroepen wordt door geestelijke tegenstanders die in elkaar nog maar alleen doodsvijanden kunnen zien.

Ferrer - accent laatste lettergreep! - was een autodidact die na allerlei beroepen en bezigheden het tot onderwijzer schijnt gebracht te hebben en omstreeks 1890 al in Parijs leeraar in het Spaans was. Hij was in 1884 tot de loge „La Verdad” (de Waarheid) in Barcelona toegetreden en wordt in 1890 Frans vrijmetselaar: hij heeft het tot een hoge graad in de Orde gebracht. Onder zijn particuliere leerlingen was ook een Mme Meunier die hem bij haar dood (1901) een groot legaat na-laat. Hij keert dan terug naar Barcelona en richt daar in augustus van hetzelfde jaar de

Escuela Moderne op, een school met coëducatie, en een rationalistisch-anarchistisch leerprogramma. Een uitgeverij was eraan verbonden. Als een der leraren, Moral, in 1906 een mislukte aanslag op het Spaanse koningspaar doet, wordt ook Ferrer in hechtenis genomen, maar 13 juni 1907 op vrije voeten gesteld. De school was gesloten en Ferrer gaat weer naar Parijs waar hij met verscheidene Fransen en andere buitenlanders een „Internationale Bond voor rationale opvoeding” sticht. Allerlei publikaties zijn uit deze beweging voortgekomen o.a. *La Scuola laica* (de lekschool, Rome), *L'Ecole renuorée* (de vernieuwde school, Brussel).

Woest volksoproer

In juli 1909 heeft een woest volksoproer plaats in Barcelona, waarschijnlijk geprovoceerd door de regering Maura-La Cierva. (Men kan iets over de voorgeschiedenis bijv. lezen in Gerald Brenan „Het Spaanse Labyrinth”, G. A. van Oorschot, Amsterdam 1947). Het volk, de arbeiders zijn in deze „semana trágica” woest te keer gegaan zonder enige centrale leiding: 22 kerken en 34 kloosters werden verbrand, monniken gedood, graven geschonden, enz. De onderdrukking was even barbaars: 175 arbeiders

in de straten neergeschoten. De volgende processen voor de krijgsraad leverden - dank zij de publieke manifestaties o.a. in Londen, Parijs en Rome - nog maar vijf terechtstellingen op. De laatste op 13 oktober 1909 gold Francisco Ferrer, die beschuldigd werd het hoofd van de opstand te zijn. De ministerraad heeft het vonnis bestudeerd en weigerde de koning om gratie te verzoeken. Voor iedereen stond vast dat hier de kerk de hand in had, die op deze manier het lekenonderwijs een forse klap meende toe te brengen.

In maart 1911 werd het vonnis in de Cortes in verscheidene zittingen behandeld; Julien Cruzel heeft daarvan nauwkeurig verslag opgemaakt en nog onlangs werd een Spaanse vertaling daarvan in het weekblad C.N.T. in 17 vervolgen gepubliceerd. Er bleek overtuigend uit dat Ferrer als „martelaar van het vrije denken” haastig was neergeschoten in de grachten van het fort Montjuich.

Bron van kracht

Twee jaar later werd in Sevilla de Confederación Nacional del Trabajo (C.N.T.), de Landelijke Federatie van de Arbeid, door de anarcho-syndicalisten opgericht, die de Spaanse arbeiders geweldig aangetrokken heeft en zowel in de burgeroorlog als nu in ballingschap een bron van bewustzijn en kracht was en is. Daarmee was het „geval Ferrer” tot een Spaans sociaal-economisch probleem van de eerste grootte geworden!

Maar ook uit zijn geestelijke sfeer gerukt. En dit geestelijke gaat ons, humanisten, aan. Vooral nu het lijkt of in deze jaren het erasmisme, de openheid, het geestelijk leven en laten leven, het in liefde aanvaarden van de medemens als zodanig, slechter kansen krijgt dan ooit. Wie weet trouwens of niet het „vrije” Nederland binnenkort tot het stichten van „lekenonderwijs” zal moeten overgaan! Dan zullen we er enkele naar hem kunnen noemen, naar Francisco Ferrer!

G. J. Geers

Vervolg van pag. 1

over en weer óók geprobeerd wordt te peilen, hoe de van weerszijden in het geding gebrachte belangen en bezwaren, tegen elkaar verdienen te worden afgewogen, steeds vooral rekening houdende met de in een zich democratisch noemend staatsbestel altijd aanwezige wenselijkheid om elke bevolkingsgroep zoveel mogelijk overeenkomstig eigen opvatting haar levensvorm en levensstijl te laten bepalen. Toegegeven: achter dat „zoveel mogelijk” gaan nog wel een aantal moeilijkheden verscholen; ik laat ze ditmaal geheel onbesproken, zeg alleen: juist daarom: het gesprek.

Intussen wordt het nu tijd er de nadruk op te leggen dat men vooral niet menen moet dat het voorgaande toch eigenlijk alleen maar geldt voor wat men misschien zou willen noemen het gesprek en de gedachtenwisseling op hoog of hoger niveau. Wat ik juist zo graag eens wilde zeggen, dat is dit: dat het alles óók geldt voor het eenvoudige gesprek, tussen gewone mensen, telkens wanneer maar mag worden ondersteld dat het doel van het gesprek werkelijk is: iets meer van de ander te begrijpen. Voor humanisten moet het duidelijk zijn dat het altijd verkeerd is de ander te benaderen in een houding van zelf-de-waarheid-in-pacht-hebben. De loop der geschiedenis leert wel overtuigend dat het met die waarheidsvraag niet zó eenvoudig gesteld is. Ook voor heden en toekomst geldt dat wij steeds slechts bezig zijn te trachten de

waarheid beter te benaderen. Hoe we ze trachten te benaderen, dat is iets waar onze hele persoonlijkheid bij betrokken is; ja, de vraag komt op en is reeds vaak gesteld, of misschien niet de waarheid voor de één een andere is en moet zijn dan voor de ander.

Maar één ding is in ieder geval zeker: we behandelen de ander alleen méns-waardig als wij hem ernstig nemen in zijn eerlijke overtuiging. Vandaar dat we ook in dat eenvoudige gesprek, vandaar dat we ook in het persoonlijke leven, alleen maar tot een versterking van de betreffende persoonlijke verhouding kunnen bijdragen, wanneer we echt naar de ander luisteren en trachten in te gaan op wat hij met zijn woorden bedoelt. Daarbij zou ik nog op één facet willen wijzen: juist ook in het eenvoudige, gewone tussen-menselijke contact bedenke men wel dat géén overtuiging voor een mens als werkelijk *zijn* overtuiging kan gelden dan die, welke hij in vrijheid omhelst. Vandaar dat het in het echte gesprek nooit kan gaan om overrompelen of om schaakmatzetten. In het echte gesprek, in de echte gedachtenwisseling kan het er slechts om gaan om de ander te helpen zijn eigen oplossing te vinden. En werkelijke hulpvaardigheid in die zin zal slechts hij ten toon spreiden die ook bereid is eigen mening te herzien onder de indruk van wat hij bij nadere overweging in de zienswijze van de gesprekspartner voor waar en juist moet houden. *Wa.*

In de nacht

*Zonder mij uit tot dit
uitzonderlijk wonderlijk wit
van oogappels en van huid
zonder mij-zonder mij uit.*

*Zonder mij uit tot dit
onophoudelijk vrouwelijk wit
van ogen en appels huid
zonder mij zonder mij uit.*

*Zonder mij zonder mij uit
zonder mij uit tot huid
zonder u uit tot huid
zonder mij zonder mij uit.*

Uit: Hans Andreus,
Muziek voor kijkdieren, Amsterdam
(U.M. Holland), 19542

De arbeider niet ontvankelijk voor het Humanisme?

Je hoort dat zo nog wel eens zeggen. Het humanisme, dat is nou wel mooi en goed voor intellectuelen, maar het is niks voor arbeiders. Ik heb dat nooit goed begrepen. Waarom zou het humanisme niks voor arbeiders zijn? 't Gekke is, dat je dat van de godsdienst nooit hoort zeggen. Zou 't daarmee dan anders zijn? 't Humanisme is te moeilijk, wordt er dan gezegd. Dat gaat arbeiders boven hun pet. Ik geloof er niets van. En 'k weet bovendien uit de praktijk beter. Maar zou dan de godsdienst gemakkelijker zijn? Humanisme en godsdienst zijn allebei moeilijk, als 't om de formulering er van gaat. Van ingewikkelde formuleringen van het humanisme begrijpen arbeiders niet veel. Maar van theologische verhandelingen begrijpen ze evenmin wat. Dat geldt trouwens niet alleen voor arbeiders. De meeste intellectuelen komen er ook niet aan toe. Maar om die formulering gaat het dan ook niet. Het gaat er niet om of men zijn gedachten over het leven nauwkeurig kan omschrijven, maar het gaat er om vanuit welke gedachten en gevoelswereld men leeft. Het gaat er om wat men zelf van het leven denkt. Hoe men meent het leven te moeten leiden. Hoe men zichzelf en zijn eigen taak en plaats in het grote verband ziet. Het gaat er om vanuit welke grondbeginselen men eigenlijk leeft. Het gaat er niet om hoe men dit alles het beste omschrijft.

En natuurlijk zijn humanisme en godsdienst allebei nog op een andere manier moeilijk, namelijk als het om de naleving ervan gaat in de levenspraktijk. Het is moeilijk om een goed christen te zijn en het is moeilijk om een goed humanist te zijn. Daarbij schieten we allebei nog al eens tekort. D'r is altijd een hele afstand tussen leer en leven, tussen theorie en praktijk. Maar ik geloof niet dat het moeilijker

is om een goed humanist dan om een goed christen te zijn. En ik zie voor beide gevallen niet in dat het voor intellectuelen gemakkelijker dan voor arbeiders zal zijn.

Hun eigen wereld

Wel weet ik uit de ervaring van de humanistische geestelijke verzorging in de arbeiderskampen dat *zeer* vele buitenkerkelijke arbeiders *zeer* ontvankelijk voor het humanisme zijn. Of misschien kan ik het beter zo zeggen: Dat zeer vele buitenkerkelijke arbeiders in het humanisme hun eigen denk- en gevoelswereld herkennen. Als je met niet-godsdienstige arbeiders over het humanisme praat, dan blijkt telkens weer dat het hen aanspreekt, dat ze het als iets van zichzelf voelen, als iets waarin ze zichzelf terugvinden. Het is als het ware hun eigen denken en voelen dat in het humanisme wordt weerspiegeld. Hoe dikwijls heb ik 't al niet horen zeggen, als we met een groepje arbeiders over 't humanisme hadden gepraat.

Ja, als het dat is, wat men humanisme noemt, wel, dan ben ik altijd humanist geweest! Ze bedoelen dan natuurlijk niet, dat ze 't er altijd zo goed hebben afgebracht met de naleving van het humanisme in de levenspraktijk. O nee, ze erkennen grif hun tekortkomingen als mens. Maar ze bedoelen wel dat de grondbeginselen van het humanisme hun eigen grondbeginselen zijn geweest. Waarnaar ze met meer of minder ernst hebben geprobeerd te leven.

Waaruit blijkt dat dan? zult u vragen. Wel, dat blijkt uit de vele gesprekken die humanistische geestelijke raadslieden met de arbeiders in de arbeiderskampen hebben gevoerd. 't Is namelijk zo, dat er in de arbeiderskampen naast godsdienstige geestelijke verzorging ook humanistische geestelijke verzorging is. Humanistische geestelijke raadslieden bezoeken regelmatig de arbeiders in de kampen. U hebt misschien nog weinig of nooit van arbeiderskampen gehoord? Zijn die er dan in ons land, vraagt u zich af? Ja zeker. Er zijn kampen, waarin arbeiders gehuisvest zijn die in de zogenaamde aanvullende werkgelegenheid werken en voor wie het werk zo ver van huis ligt, dat ze niet dagelijks thuis kunnen komen. Er zijn kampen voor de arbeiders die werken bij het Deltaplan. Er zijn kampen voor landarbeiders die in het hoogseizoen van de landbouw naar de grote polders trekken. En nog andere kampen. En in die kampen is er dus geestelijke verzorging. Van kerkelijke en van humanistische kant in het kader van die geestelijke verzorging voeren de humanistische raadslieden vele gesprekken met arbeiders. Individuele gesprekken, die gaan over persoonlijke moeilijkheden en problemen, en groepsgesprekken, over de levensvragen in 't algemeen. En uit die gesprekken blijkt dan dikwijls: dat vele buitenkerkelijke arbeiders leven vanuit een humanistische gevoels- en gedachtenwereld. Dat wil zeggen, dat zij bij heel hun denken en doen niet uitgaan van christelijke of andere geloofsvoorstellingen, maar dat zij, meer of minder bewust, leven vanuit een besef van menselijke waarden, van geestelijke en zedelijke waarden, die ze in zichzelf ontdekken.

Vraag en antwoord

Ik zal u daar eens een voorbeeld van geven. Ik neem het van een op de band genomen gesprek met een groepje arbeiders. U zou het dus nog kunnen controleren ook. De raadsman had een heel eenvoudig voorvalletje genomen en ter be-

spreking gesteld: Stel u eens voor, zei hij: Een dronkaard zwalkt over de straat. Achter hem komt in snelle vaart een grote trailer aanrijden. De man ziet hem niet en hij dreigt er onder te raken. Wat doet u? – D'r was ineens een *ka-kofonie* van stemmen door elkaar. Ze reageerden allemaal tegelijk: Hem d'r voor wegtrek-

AVRO-microfoon

Voor de AVRO-microfoon sprak de heer C. H. Schonk, geestelijk raadsman voor de arbeiderskampen, de vorige week maandagmiddag over het onderwerp. „De arbeider niet ontvankelijk voor het humanisme?”

Omdat die vraag ook vele lezers van Mens en Wereld die niet naar die radio-uitzending konden luisteren, zal bezighouden, drukken wij zijn toespraak hierbij af.

ken. Hem bij z'n jas grijpen. Een gil geven om hem te waarschuwen. En zo voort.

Toen kwam de volgende vraag: Waaróm zou u dat doen? Dat was al geen antwoord als bij voorbeeld: De mens is drager van een zedelijk waardebeseft, zoals je dat in een beginselprogramma zou zetten. Maar er kwamen wel antwoorden, die op hun wijze hetzelfde zeiden: Dat zit in je, zei er een. Dat behoort je toch te doen, zei een ander. Anders zou je toch als mens tekort schieten, zei weer een ander. Je voelt je toch verantwoordelijk voor je medemensen, een volgende. En zo voort. – Is dit, onder deze buitenkerkelijke arbeiders, iets anders dan het besef, dat er in ons mensen een zedelijk beginsel werkt, onafhankelijk van of je godsdienstig bent of niet?

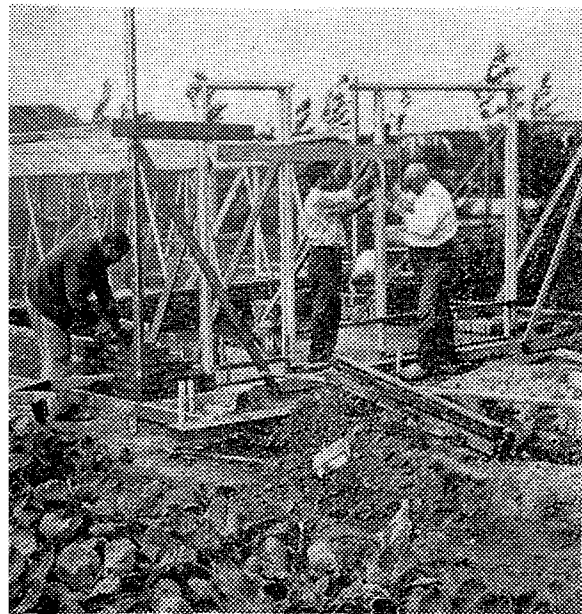
Toen de verdere vraag werd gesteld, waar dit nu vandaan kwam, wisten ze geen antwoord. „Dat zit in je.” Verder kwamen ze niet. Precies zoals de humanist geen antwoord weet. „Dat is met het mens-zijn gegeven,” zegt hij dan. Dat is nou juist wat ons van al het andere, van het dier enz. onderscheidt. Dat is nou juist wat ons tot mens maakt. Het echt menselijke, dat we ont-plooien moeten.

Laat ik u nog eens een ander voorbeeld geven, waaruit blijkt, dat buitenkerkelijke arbeiders in de humanistische gedachtenwereld hun eigen denk- en gevoelswereld terugvinden: Een jonge ongeschoolde arbeider dubt over de vraag of hij een vak zal gaan leren op een rijkswerkplaats. Zijn inkomen zal dan lange tijd veel lager zijn en z'n meisje en hij hebben trouwplannen. Het huwelijk zal dan moeten worden uitgesteld. Maar de mogelijkheden voor later zullen groter zijn. – Hij weet het nog niet. De raadsman had hem voor een moeilijk probleem gesteld – Ik moet er nog eens over denken, zegt hij karakteristiek. Ik moet het nog eens van alle kanten bekijken en er ook met mijn meisje over spreken. En dan zullen we samen moeten beslissen.

Samen beslissen

Is dit, bij deze niet-godsdienstige jongeman, iets anders dan de humanistische aanpak van zijn levensprobleem? Hij moet er over denken. Dat wil zeggen: hij weet zich op zijn menselijke denkvermogen aangewezen bij de oplossing van zijn probleem. Hij wil ook zijn verantwoorde-

Vervolg op pag. 4

Het humanisme, zo wordt nogal eens beweerd, is „niks voor arbeiders”, voor gewone mensen, zoals de bouwvakarbeiders op dit plaatje. De ervaring van de humanistische raadslieden in de arbeiderskampen leert anders, hetgeen blijkt uit de radio-toespraak van de heer C. H. Schonk.

Koelte en demonie in Polyvinyl

Schijvenschouw

Een lome avond, zonder vakantie nog maar met weinig dringend werk in zicht. Kortom een ideale avond voor de nieuwe plaat die Philips ons stuurde: no. S 06011 R. waarop Jean Martinon het Lamoureuxorkest dirigeert in twee Franse werken: Debussy's *Prelude à l'après-midi d'un faune* en Dukas' *L'apprenti sorcier*.

Van de sensatie, die de *Faunprélude* eenmaal maakte, is niet veel meer over. De muziektaal van Debussy, die in dit stuk 65 jaar geleden een nieuw hoofdstuk in de muziekgeschiedenis inleidde, is nu voor weinigen onverstaaenbaar meer. Over blijft de warme, maar toch verkwikkende lucht uit Mallarmé's gedicht, in klank gevangen en door Philips nu voor de zoveelste keer in polyvinyl verpakt.

Jean Martinon, de bekwame, degelijke, maar ook door en door Franse dirigent met zijn fijn gevoel voor elke nuance achter de noten, is van dit werk een ideaal vertolker. Niet minder van de Tovenarsleerling, die in deze uitvoering zo uitbundig met water spat dat de plaat op een drukkende dag beslist verkoeling brengt. Ze zou dat nog in hogere mate doen, als de geluidskwaliteit beter was: de hoge tonen zijn al te scherp en de lage zijn niet voldoende ver-
tegenwoordigd.

Bolero en La Valse

Veel beter is de geluidskwaliteit van de andere Philipsplaat van deze schijvenschouw: G 05349 R. Een kostbaar document: de enige Ravelvertolking die er op de grammofoonplaat van Van Beinum bestaan. Opgenomen zijn – met het Concertgebouworkest – *Bolero* en *La Valse*.

Allebei composities die veel over hun dirigent vertellen. Ze bieden een pratroon van noten dat binnen een omlijnd (en in het geval van *La Valse* nogal ingewikkeld) schema automatisch verloopt. De *Bolero* is om te lezen indrukwekkend maar stomvervelend. Pas het musiceren maakt hier de muziek, waartoe Ravel's opzichzelf zielloze noten alle aanleiding geven.

Voor Van Beinum leven deze noten, en op zijn beurt laat hij ze voor ons leven. En hoe: in beide gevallen krijgt de muziek een demonisch karakter voordat ze aan het eigen dwang-karakter te gronde gaat (*Bolero*) of totdat het schijnleven, dat het keizerlijke Wenen na zijn instorting nog leidt, als een ondermijnde ruïne in elkaar valt (*La Valse*). Het is een krampachtigheid, die we van Van Beinum niet kennen maar die hij in deze muziek ondervindt en, ten dele tegen zijn eigen karakter in, gewetensvol en met groot kunstenaarschap aan zijn hoorders meedeelt.

Twee 25-cm-platen die ieder op eigen wijze allure hebben en een aanwinst van het repertoire van Franse orkestmuziek vormen.

James Suttorp

Vervolg van pag. 3

lijkheid naar alle kanten laten gelden. En hij weet dat hij zelf, samen met z'n meisje, zal moeten beslissen. – Je kunt dat natuurlijk ook veel ingewikkelder zeggen, zoals je dat in een beginselprogramma doet. Dan zeg je: Het humanisme eist de bereidheid van de mens om zich in denken en doen redelijk en zedelijk te verantwoorden. Maar 't is hetzelfde.

't Is u nu misschien wat duidelijker, waarom ik zei dat buitenkerkelijke arbeiders wel degelijk ontvankelijk voor het humanisme zijn. Ik gaf maar een paar heel eenvoudige voorbeelden. Maar zo is er meer in het humanisme waarin niet-godsdienstige mensen zichzelf herkennen. Ze aanvaarden geen godsdienstig geloof als de grondslag voor hun leven. Maar ze leven voor een groot deel en meer of minder bewust vanuit humanistische levensmotieven. Ze rekenen er eenvoudig mee, dat we in het mensenleven op onze menselijke vermogens zijn aangewezen. Ze ontdekken in zichzelf die menselijke hang naar meer rechtvaardigheid, naar een menswaardiger bestaan, naar ontplooiing van echte en waarachtige menselijkheid.

Maar laten we ons niets wijs maken. Ze zijn niet allemaal zo. Of liever: Ze hebben dat niet allemaal in even sterke mate. D'r zijn er ook die leven onder het motto: Het vlees is beter dan de benen. Die zich van hun verantwoorde-
lijkheid niet bijster veel aantrekken. Die maar weinig besef hebben van geestelijke en zedelijke waarden. En daar gaat het dan bij de humanistische geestelijke verzorging onder andere om: Om dat besef van geestelijke en zedelijke waar-

den te wekken en te versterken. Om de mens zich van zichzelf en van zijn eigen menselijkheid bewust te doen worden. Daar gaat het om in de gesprekken tussen raadsman en arbeiders. En het zal u niet verwonderen dat de raadslieden een gemakkelijk contact met de arbeiders hebben. Ze doen immers een beroep op wat in de mensen zelf aanwezig is. Ze benaderen hen vanuit een denk- en gevoelswereld, die zij als iets van zichzelf aanvoelen.

Vertrouwensman

Door deze geestesgemeenschap, is het de raadslieden ook eerst goed mogelijk om de buitenkerkelijke arbeiders in de kampen in hun persoonlijke moeilijkheden bij te staan. Als men elkaar heeft herkend als gelijk in voelen en denken, dan spreekt men ook gemakkelijk met elkaar over persoonlijke dingen. En zo wordt de humanistische raadsman in een kamp de vertrouwensman van vele arbeiders in hun individuele levensproblemen. En ook in het persoonlijk gesprek gaat het natuurlijk om de oplossing van menselijke problemen met menselijke vermogens, gaat het om de vraag hoe wij in en tegenover onze problemen en het leven zelf moeten staan.

Ook voor dit persoonlijke gesprek met de humanistische raadsman is de arbeider zeer ontvankelijk. Het is zeer vele mensen een steun in hun leven geweest. O nee, er is geen sprake van dat de arbeider niet ontvankelijk voor het humanisme zou zijn.

G. H. Schonk

Woordenboek voltooid

Van het bij Elsevier verschenen *Woordenboek met encyclopedische informatie* ontvingen wij het tweede deel dat de letters K tot en met Z omvat. Uiteraard heeft het dezelfde verdienste, maar ook hetzelfde nadeel dat wij na de verschijning van deel I signaleerden: het verenigt de eigenschappen van woordenboek en encyclopedie, maar is daardoor vaak in zijn uitleg zo beknopt dat hij die het raadpleegt lang niet altijd een uitvoeriger naslagwerk zal kunnen ontberen.

De winst van zo'n recente uitgave is natuurlijk dat het vele woorden, namen en begrippen bevat (prof. Samkalden, scooter, spoetnik om ons tot een greep uit de letter S. te bepalen) die we in vroegere edities niet vinden. Overigens heeft dit woordenboek het voordeel dat onze Vlaamse naburen er evenzeer in aan hun trekken komen als de Noordnederlanders en dat dit tweede deel een collectie goedverzorgde kaarten van de werelddelen, Nederland, België en hun overzeese gebiedsdelen bevat.

D-z

Studieconferentie van Internationale school voor Wijsbegeerte

Van 28 tot en met 31 juli wordt in de internationale school voor wijsbegeerte in Amersfoort een studieconferentie gehouden over moderne kunst. Inleiders zijn prof. dr. A. M. Hammacher over „De mens maakt zijn beeld”, architect G. Rietveld over „Wat doet de mens met de ruimte?” drs. R. W. Oxenaar over „Wat herkennen wij van ons zelf in de moderne schilderkunst?” en ir. H. Badings over „Wat herkennen wij van ons zelf in de moderne muziek?”

„Sprong” gratis

De Nederlandse Emigratiedienst verzoekt ons de lezers mede te delen dat het in Mens en Wereld van 6 juni besproken door Anthony van Kampen geschreven boekje „Een sprong in 't duister” voor belangstellenden gratis bij deze dienst, Piet Heinplein 6 in Den Haag, verkrijgbaar is.

Premie-aanbieding eindigt

Per 30 september a.s. eindigt onze premie-aanbieding voor hen die nieuwe abonnees aanverven. Allen die aan deze actie hun medewerking hebben verleend, betuigen wij daarvoor onze hartelijke dank.

Administratie M. en W.

In en Om

het Humanistisch Verbond

Mededelingen voor de leden / no. 5

Groeiende belangstelling

Het is een verheugend feit dat aan het humanisme als geestelijke stroming in toenevende mate aandacht wordt besteed, o.a. door een deel van de katholieke pers. Enkele jaren geleden was dit ook het geval, alleen was de toon van de artikelen, om het zacht uit te drukken, enigszins verschillend van wat we nu te lezen krijgen. Hoewel er altijd in de katholieke kring stemmen zijn opgegaan die aandrongen op begrip en tot een gesprek uitnodigden, is het menigmaal nodig geweest, dat van humanistische kant scherp gereageerd moest worden op allerlei verdachtmakingen en onwaarheden. En al willen we nu niet beweren, dat dit allemaal voorbij is, toch is er kennelijk vooruitgang als in De Gelderlander door de priester-journalist van Engelen in een beschouwing over het congres van het Humanistisch Verbond deze zin voorkomt: „Men kan zich niet onttrekken aan de indruk, dat een beweging als het Humanistisch Verbond aan de ene kant in niet onbelangrijke mate appelleert aan de overtuiging, de gevoelens en de vraagstukken van een deel van het Nederlandse volk en in bepaalde opzichten ook van ons allen, terwijl zij van de andere kant door allerlei factoren een vreemd element in de vaderlandse samenleving blijft – vreemd in deze zin, dat deze humanisten onder ons zijn, terwijl wij eigenlijk niet goed raad met hen weten.” De schrijver pleit dan verder op een opnieuw bezinnen in eigen kring hierover, teneinde te komen tot een ontmoeting waarop het Nederlandse Volk recht heeft. Dat ook van humanistische zijde deze ontmoeting op prijs gesteld wordt, is al gebleken toen reeds in 1954 door de humanistische stichting Socrates een conferentie in Amersfoort werd gehouden,

waar onder het motto „Ontmoeting der levensovertuigingen” door een vijftal vertegenwoordigers van geestelijke stromingen, waarbij het katholicisme, het woord is gevoerd. En in de kringen van het Nederlands Gespreks Centrum vindt de confrontatie en de ontmoeting al jarenlang plaats. Ook de Volkskrant meent, dat alleen al door het gehalte van zijn leden het Humanistische Verbond als gespreks-partner volop zijn betekenis heeft, hoewel het blad wijst op het z.i. opvallende feit, dat het ledental al enige jaren tussen de 11 en 12 duizend schommelt. Nu zijn er in ons land nog wel meer invloedrijke groepen, die het met minder leden moeten stellen, maar het is ongetwijfeld waar, dat een nog jonge beweging als het moderne humanisme in Nederland, waar de onkerkelijkheid toeneemt, veel groter zou kunnen zijn. Het humanisme vraagt echter van zijn aanhangers grote offers aan tijd en geld, waartoe velen, die er wel wat voor voelen, worden afgeschrikt. Daarom is het verheugend, dat er toch een groei valt te constateren. Elke maand stijgt het aantal abonné's op „Mens en Wereld” en op het wetenschappelijk tijdschrift „Revenschap”. Regelmatig melden zich nieuwe leden aan, terwijl ook het aantal lezers van „Het Woord van de Week” gedurende de laatste maanden toeneemt. Dat het aantal aanmeldingen voor de Luisterkring het aantal aangesloten humanisten belangrijk overtreft, terwijl de actie hiervoor nog pas kort aan de gang is, duidt op een groeiende belangstelling voor de humanistische gedachten, en bewijst dat ook vele niet-humanisten van mening zijn, dat het niet aangaat deze beweging zijn uitingsmogelijkheden te ontnemen.

Th. P.

Zorgt er voor, dat iedere luisteraar naar het humanistische woord lid wordt van de Humanistische Luisterkring. Ook uw huisgenoten.

Dat nemen we niet

U hebt het kunnen lezen in „Mens en Wereld”, in „In en Om” en in uw dagblad: er is een nieuwe omroepwet in de maak en aan het Humanistisch Verbond zal daarbij geen eigen zendtijd worden verleend. Tot heden was het zo, dat het H.V. zowel bij de VARA als bij de AVRO gastvrijheid ondervond, doch het gevaar is niet denkbeeldig, dat, nu het radiobestel een gehele verandering ondergaan zal, hieraan een eind kan komen, zodat het humanistische woord, waarnaar honderdduizenden luisteren, uit de ether wordt geweerd.

Waarom? Wel, het Humanistisch Verbond is geen kerk, zegt de minister. Aan kerken wordt wel eigen zendtijd toegekend. Er wordt ten aanzien van het H.V. weer eens met twee maten gemeten.

„Dat nemen we niet,” hebt u in uw verontwaardiging over deze nieuwe miskenning van de buitenkerkelijke groep gezegd en inmiddels heeft het hoofdbestuur ons de middelen verschaft om openlijk uiting te geven aan deze ergernis. Van de zijde van het H.B. is onmiddellijk protest aangetekend tegen het voornemen van de minister. Om de actie tot wijziging van het ontwerp-wet kracht bij te zetten werd overgegaan tot organisatie van de luisteraars naar het humanistische woord. Reeds op het congres in april werd opgericht de *Humanistische Luisterkring* „Het Woord van de Week”.

„Ik ben al lid van een radiovereniging,” zegt u misschien. Dat is helemaal geen bezwaar. De oprichting van „Het Woord van de Week” betekent geenszins, dat er naast de bestaande organisaties nog weer eens een nieuwe wordt gevormd. Neen, de Humanistische Luisterkring is een groep van sympathiserenden met het humanistisch woord in de ether, dat door de minister wordt bedreigd. Het gaat om een plaats voor het humanistisch woord in de ether, zoals die ook aan de kerken wordt verleend. Niet alleen humanisten, maar allen die protesteren tegen deze „verdring-de-andersdenkenden – politiek” moeten lid worden van de Humanistische Luisterkring.

Hoe kunt u lid worden?

We trappen een open deur in met die vraag. Immers u hebt als lid van het H.V. enige tijd geleden een exemplaar van „In en Om” ontvangen, waarin een aanmeldingskaart was bijgevoegd. Toen u deze kaart in handen kreeg, en de bijbehorende artikelen had gelezen, hebt u zich – evenals wij – in edele verontwaardiging voorgenomen die kaart straks even in te vullen en voorzien van de nodige postzegels, op de bus te doen... Toen is er wat anders tussen gekomen; de blanco kaart, die u had klaargelegd hebt u daarna nog een paar keer onder de ogen gehad en heeft u nog aan uw goede voornemen herinnerd, doch toen de kaart uit het gezichtsveld verdween, (zoiets komt in de beste huishoudens voor), was ook de herinnering verdwenen...

Zegt u nu zelf, is het zo ongeveer niet gegaan? Bij ons althans wel. De geest is wel gewillig, maar het geheugen is zwak. Als u uw kaart wel hebt ingevuld en het geld (f1.- per persoon) wel hebt overgemaakt, dan is dit stukje niet voor u geschreven. We wenden ons tot zondaars, zoals we zelf zijn. Bij hen geven we nu een forse ruk aan de bel.

Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat die kaart niet ongebruikt mag blijven liggen. Als u zich nu bij dezen voorneemt, om 'm terstond in te vullen en onmiddellijk op de post te brengen, dan hebben we daartegen natuurlijk geen bezwaar. Maar misschien moet u die kaart nog eerst weer opzoeken, en dan hebt u de nodige postzegels niet bij de hand; die moeten dan nog eerst weer bij het postkantoor gekocht worden en om te

Vervolg op pag.8

Activiteiten van het verbond op het terrein van de geestelijke verzorging

Dezer dagen verscheen een overzicht over de werkzaamheden van de landelijke Commissie Praktisch Humanisme van het Verbond over de jaren 1957 en 1958. In de loop van 1958 werd de naam van deze Commissie veranderd in Centrale Commissie Geestelijke Verzorging. Het secretariaat berust vanaf 1 januari 1958 bij de heer L. Esmeyer (Rapenburg 51, Leiden), het voorzitterschap wordt waargenomen door Dr. J. P. van Praag.

Overziet men dit overzicht van de werkzaamheden van een twee jaren, dan wordt men getroffen door de omvang welke al deze activiteiten tesamen zijn gaan innemen, en eveneens door het feit dat telkens op een nieuw terrein de aandacht van het Verbond voor vraagstukken van geestelijke verzorging wordt getrokken. Zo werd in deze verslagperiode veel tijd besteed aan de voorbereiding van bemoeienis met buitenkerkelijke *gerepatrieerden*. Van overheidswege bleek het; ondanks de energieke actie die van de zijde van het Verbond werd gevoerd, nog niet mogelijk medewerking voor de opbouw van een eigen apparaat hiertoe te verkrijgen. (Begin 1959 werden toch een aantal contacten gelegd met personen in diverse contractpensions, nadat deze hadden medegedeeld hierop prijs te stellen).

Op het terrein van *Bijzondere Jeugdzorg* werd het vraagstuk van de geestelijke verzorging in tehuizen en inrichtingen onder het oog gezien. Als geestelijk raadsvrouw voor dit werk werd aangesteld mevrouw J. Dijken-Drop te Arnhem.

De belangrijkste terreinen bleven in deze jaren de arbeiderskampen, de gedetineerden, het ziekenbezoek en de plaatselijke geestelijke raadslieden.

Arbeiderskampen

Het werk in deze kampen werd in deze verslagperiode opnieuw aanmerkelijk uitgebreid. In 1957 kwamen de kampen in het verband van het Deltaplan erbij en eveneens een bepaald soort oogstkampen, waarin tot 1957 geen geestelijke verzorging werd gegeven. Een dertigtal kampen stonden in 1957 gedurende het gehele jaar of een deel daarvan onder verzorging.

In 1958 werden door de gestegen werkloosheid de bestaande kampen veel zwaarder bevolkt en kwamen er ook diverse nieuwe kampen bij, terwijl de bevolking vaak bestond uit jonge ongehuwde arbeiders. Er werd door dit alles nog al wat van de raadslieden gevergd.

Daarnaast werden twee nieuwe gebieden ontsloten, n.l. dat van de z.g.n. buitenkampse arbeiders bij het Deltaplan (arbeiders op zandzuigers, in woonarken, baggermolens e.d.) en de kampen in de IJsselmeerpolder.

De toelating tot deze laatste kampen heeft een zeer lange voorgeschiedenis, reeds in 1955 vonden hierover de eerste besprekingen plaats! De kampen ressorteren onder het Ministerie van Waterstaat en na jarenlang contact werd tenslotte in 1958 door de toenmalige minister Algera toestemming verleend. De praktische uitvoering van dit principebesluit is nog in wording: op den duur zal het werk 5 kampen betreffen.

De herstelwerkzaamheden van de ramp van 1953 en de daarop volgende herverkaveling zijn thans zo ver gevorderd, dat tegen het einde van 1958 de laatste kampen zijn opgeheven. Die zijn dus nu van het programma verdwenen.

C. H. Schonk, geassisteerd door raadsman P. van der Vliet, had nog steeds de leiding van dit werk; een korps van 26 vrijwillige raadslieden stond hen einde 1958 daarin bij. Vanzelfsprekend vonden talrijke mutaties plaats, een

7-tal raadslieden was in deze periode op non-actief.

In het vooruitzicht van een groeiend aantal Deltakampen worden pogingen gedaan om naast raadsman v. d. Vliet een tweede full-time medewerker aan te stellen. Het voorstel werd kort voor de kabinetscrisis in december 1958 afgewezen.

In deze verslagperiode werden regelmatig regionale conferenties gehouden.

Gedetineerden

Het aantal verzoeken van gedetineerden om contact met de humanistische geestelijke verzorging toont een duidelijk stijgende lijn.

In 1955 bedroeg dit 109, in 1956 liep dit op tot 391, in 1957 werd het aantal 550. Dit laatste aantal had betrekking op 416 gedetineerden; in 1958 hadden de raadslieden contact met 678 gedetineerden.

Van een betrekkelijk groot aantal gestichten kwamen ook in deze verslagperiode geen of vrijwel geen verzoeken om contacten met de raadslieden binnen. Hiertoe behoren Huizen van Bewaring in arrondissementen met een groot percentage buitenkerkelijken, waarbij het opmerkelijk is dat er een groot verschil kan bestaan tussen twee Huizen van Bewaring in een zelfde stad: in 1958 vroegen in het ene 18 gedetineerden naar de raadsman, in het andere slechts 1.

Ook al groeit de buitenkerkelijke geestelijke verzorging gestadig, toch is het stellig zó dat nog een grote groep van gedetineerden buiten iedere vorm van geestelijke verzorging blijft.

Men kan dit afleiden uit het onderzoek dat in september 1953, toen er nog geen buitenkerkelijke geestelijke verzorging was, werd gehouden. Toen bleken 483 gedetineerden de godsdienstige geestelijke verzorging af te wijzen. Het is onwaarschijnlijk, dat dit aantal intussen zou zijn verminderd (een kleiner onderzoek van enkele jaren later wijst daar niet op); vergelijking met de jaarcijfers van de humanistische raadslieden toont dan aan dat van deze groep op 1 januari 1956 ongeveer 13% humanistische geestelijke verzorging ontving, op 1 januari 1957 ongeveer 27%, op 1 januari 1958 ongeveer 32% en op 1 januari 1959 ongeveer 37%.

Het aantal vrijwillige geestelijke raadslieden bedroeg tegen eind 1958 42. Eénmaal per week hebben zij met de aan hun zorgen toevertrouwde gedetineerden een persoonlijk gesprek, men kan rekenen dat naar schatting in de verslagperiode ongeveer 15.000 bezoeken werden afgelegd. Daarnaast werden in een 10-tal gestichten regelmatig groepsbijeenkomsten gehouden; er zijn verschillende raadslieden die geregeld 3 à 4 avonden, soms meer, per week in een gesticht doorbrengen.

Het hoofdbestuur richtte in het voorjaar van 1958 een verzoek tot het Ministerie van Justitie om, gezien deze overbelasting van de vrijwillige krachten, toestemming te krijgen tot het aanstellen van 5 gesubsidieerde full-timers. Hierop is nog geen uitsluit gegeven.

Er is een groeiend aantal gezinnen van gedetineerden en eveneens een toenemend aantal ontslagen gedetineerden dat prijs stelt op geestelijke hulp van het Verbond. De in de gestichten werkende raadslieden kunnen deze taak er onmogelijk bij nemen, bovendien is het veelal beter dat de ontslagen gedetineerde niet door de persoon van de raadsman uit het strafgesticht voortdurend aan zijn detentie wordt herinnerd. De praktijk heeft daarnaast uitgewezen dat de plaatselijke geestelijke raadslieden op deze taak in het algemeen niet zijn voorbereid. Tegen het

einde van de verslagperiode werden op advies van de C.C.G.V. voorbereidende stappen gedaan om te komen tot een speciaal nazorgapparaat.

In december 1958 begon een cursus in benaderingstechniek onder leiding van drs. D. van Wieringen, waaraan 43 raadslieden (waaronder 4 plaatselijke) deelnemen.

Ziekenbezoek

De landelijke conferentie voor het ziekenbezoek in '57 telde 35 deelnemers uit 19 gemeenschappen; die in 1958 telde 53 uit 30 gemeenschappen. Er is dus een duidelijke groei te constateren ondanks het feit dat het nog altijd moeilijk is op een vlotte wijze toegang te krijgen tot de buitenkerkelijke patiënten. Slechts in 5 gemeenschappen werkt men van de zijde der ziekenhuisdirectie in dier voege mee, dat de administratie de namen verstrekt van alle buitenkerkelijke patiënten. In 6 gemeenschappen krijgt men bericht dat een patiënt de wens te kennen heeft gegeven bezoek vanwege het Verbond te ontvangen, nadat men hem op deze mogelijkheid heeft gewezen. In alle andere gevallen moeten de patiënten het bezoek zelf aanvragen.

In tal van gemeenschappen vonden in de verslagperiode cursussen en werkbesprekingen plaats. Een 6-tal districten werden gevormd, ten einde regionaal een goede uitwisseling van ervaringen, waaraan behoefte werd gevoeld, tot stand te brengen.

De centrale leiding van het ziekenbezoek rustte in deze verslagperiode bij mevrouw A. Treurniet-Wiersma.

Plaatselijke raadslieden

Aan het einde van de verslagperiode waren 16 raadslieden werkzaam in de gemeenschappen, gewesten en bureaus, en wel in Amsterdam, Apeldoorn, Brunssum, Friesland, 's-Gravenhage, Haarlem, Hengelo, Hilversum, Rijswijk, Mus-selkanaal, Utrecht, Voorburg, Nieuwe Niedorp en Zwolle.

De omvang van de activiteiten van de centraal geestelijk raadsman en de plaatselijke en gewestelijke raadslieden neemt voortdurend toe; zoals gezegd zijn er ook telkens nieuwe terreinen waar behoefte aan geestelijke verzorging bestaat. Er is een groot tekort aan medewerkers, zodat van hen die zich beschikbaar stellen zeer veel arbeid wordt gevraagd. De werkzaamheden der plaatselijke geestelijke raadslieden bestaan vooral uit persoonlijke bemoeienis met cliënten, die voor het merendeel niet-leden zijn. In 1958 bedroeg het aantal contacten per raadsman gemiddeld 15 à 20. Meerdere raadslieden werken mee aan het ziekenbezoek; bovendien bezoeken zij bejaarde leden. Nog altijd staan de plaatselijke besturen onwennig tegenover de figuur van de raadsman; bij de eigenlijke vorming van het gemeenschapsleven worden zij weinig betrokken. Ook doen de gemeenschapsbesturen nog weinig om de vorming van plaatselijke commissies voor geestelijke verzorging te bevorderen.

Als centraal geestelijk raadsman was werkzaam de heer D. Th. F. d'Angremond, die het contact met de plaatselijke raadslieden onderhield en daarnaast zelf tientallen contacten met buitenkerkelijke cliënten had.

Algemene landelijke activiteiten

In 1957 kwam de *Werkgroep Topraadslieden*, waarin fundamentele vraagstukken worden besproken vier maal bijeen.

Een algemene *raadsliedenconferentie* werd gehouden op een weekend in 1957; in 1958 confererden de raadslieden van de arbeiderskam-

Vervolg op pag. 7

Vakantiegangers!!

Stort 1% van uw vakantiegeld in het

Steunfonds Praktisch Humanisme

In 1958 vroegen drieduizend buitenkerkelijken hulp in hun geestelijke moeilijkheden aan één van de 150 geestelijke raadslieden of ziekenbezoekers.

Dit werk vraagt geld, al wordt het hoofdzakelijk door vrijwilligers verricht. Voor 1959 worden de uitgaven geraamd op ca. f 76.000,—. Naar schatting zal daarvan ca. f 35.000,— door subsidies worden gedekt, zodat voor ca. f 41.000,— andere middelen ter beschikking moeten komen.

Het bestuur van de **Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme** beijvert zich, en gelukkig niet zonder resultaat, om het Humanistisch Verbond financieel in staat te stellen het werk van de geestelijke verzorging onder buitenkerkelijken ook dit jaar te verrichten en zo mogelijk uit te breiden.

Daarbij is uw steun onontbeerlijk

Stort op postrekening 14632, Hollandsche Bank-Unie N.V.,

Den Haag t.g.v. Steunfonds Praktisch Humanisme

Vervolg van pag. 6

pen een tweetal dagen in juni. Daarbij waren voor het eerst een tiental vrouwen van raadslieden aanwezig; dit weekend droeg sterk bij tot de onderlinge verbondenheid der raadslieden.

De ziekenbezoekers hielden in 1957 en 1958 een ééndaagse landelijke bijeenkomst, beide keren in de maand oktober.

Verschillende onderwerpen werden in de C.C.G.V. intensief besproken teneinde daarover het hoofdbestuur te adviseren. Zo werd over het bedrijfsapostolaat advies aan het D.B. uitgebracht. Een rapport over *stijlvorming in gezin en gemeenschap* kwam in 1958 in grote trekken gereed; over het onderwerp *huwelijksbemiddeling* werd een nota voor het hoofdbestuur gemaakt, terwijl de commissie het vraagstuk van de oprichting van een bureau voor huwelijksbemiddeling in studie heeft. Een rapport betreffende *binnenlandse migratie* werd in mei 1958 aan het hoofdbestuur aangeboden. Richtlijnen inzake humanistische geestelijke verzorging in inrichtingen voor *Bijzondere Jeugdzorg* werden

vastgesteld en als documentatie door het Centraal Bureau uitgegeven.

Talrijke contacten met bevriende instanties werden zoals begrijpelijk onderhouden. In de eerste plaats dient hier te worden genoemd de vereniging *Humanitas*, speciaal de staf van de maatschappelijke werksters en het *Humanistisch Thuisfront*. H. J. J. Lips had zitting in de commissie, maar zag zich door zijn drukke werkzaamheden helaas vaak verhinderd de vergaderingen bij te wonen.

Voor de *Stichting Bureaus voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden* had mevrouw D. Heroma-Mealink in de commissie zitting. Als bureau-raadslieden waren werkzaam D. Th. F. d'Angremond en Dr. J. C. Brandt Corstius.

Met *dienstweigeraars* werkzaam in de rijks-psychiatrische inrichting te Woensel werd in de verslagperiode een contact onderhouden dat weinig bevredigend was.

Met buitenkerkelijke a.s. *emigranten* sprak d'Angremond in 1957 en 1958 op de weekends van de Algemene Emigratiecentrale.

Kinderkamp

Voor kinderen van 13 t.e.m. 15 jaar tentenkamp op „De Dikkenberg” te Bennekom van 8 t.e.m. 15 aug. en van 15 t.e.m. 22 aug. 1959. Prijs f 32,50.

De leiding van dit kamp is in handen van de heer P. van Soelen, Bilthoven.

Aanmeldingen aan: *Centraal Bureau Humanistisch Verbond*, Oudegracht 152, Utrecht — Tel. 030-10163, Postrekening 304960.

a. Huisvrouwenkamp

Voor het eerst wordt er een huisvrouwenkamp gehouden en wel van 31 augustus t.m. 5 september. Kosten f 27,— voor 5 dagen.

b. Pensionweken

In de periode van 15 aug. t.m. 22 aug. kunt u uw vakantie in „De Ark” doorbrengen.

Prijs f 42,— per week.

Voor kinderen van 6 t.m. 10 jaar f 32,—.

Voor kinderen van 0 t.m. 5 jaar f 26,—.

Aanmeldingen en aanvragen over de onder a en b genoemde kampen te richten aan: *Vakantie- en Conferentieoord „De Ark”*, Belvédère-laan 14 Nunspeet.

Hum. Jeugd Beweging

De H.J.B. organiseert voor jongeren van 15-23 jaar een kamp op Terschelling en wel van 15-22 augustus. Inlichtingen zijn te krijgen bij Ot van den Muyzenberg, Galileiplantsoen 83, Amsterdam-O.

Hum. Jongeren Gemeenschap

Het Zomerkamp van de H.J.G. wordt gehouden van zaterdag 25 juli tot zondag 3 augustus in Wiltz (Luxemburg). Het is ook voor niet-leden van de H.J.G. toegankelijk. De leeftijdsgrenzen zijn van 18 tot en met 30 jaar. Prijs f 35,—. De reis kan worden gemaakt met een speciale H.J.G.-bus ad f 25,— retour. Inlichtingen bij: T. van Opijnen-Hoorn, Venusstraat 108, Hengelo-O.

Schoolkamp van de Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag: S.V.H.G.

Tijd 1/8-8/8.

Plaats: Wiltz (Luxemburg).

Prijs: f 67,50. Reis vanaf Amsterdam inbegrepen.

Bestemd voor middelbare scholieren van 15 tot en met 19 jaar.

Leiding: studenten.

Opgave en nadere inlichtingen over dit kamp, te verkrijgen bij L. Meijer, Aan 't Verlaat 25, Delft.

Weekend in Zeeuws-Vlaanderen

Op 19 en 20 september houdt het gewest Zeeland een weekeinde-bijeenkomst in het vormingscentrum Hedenesse te Cadzand (Z.-VI.). Het wordt een mengelmoes van gezelligheid en een tikje ernst. Op de zondagmorgen spreekt de centraal geestelijk raadsman d'Angremond, terwijl ook een aantal Belgische geestverwanten wel weer van de partij zullen zijn. Noteert u vast de datum, in het volgende nummer van „In en Om” komt het gehele programma.

Wat gaan ze doen?

„Ze”, dat zijn de leden van de H.J.G., de Humanistische Jongeren Gemeenschap. Men is niet tevreden over de gang van zaken, het ledental loopt achteruit, nieuwopgerichte groepen sterven na korte tijd een geruisloze dood. Dat verschijnsel doet zich overigens in tal van jeugdgroeperingen voor, overal worstelt men met tal van vraagstukken of zoekt naar nieuwe vormen, zoals „Ruimte”. Het is dus volkomen begrijpelijk, dat dit in de H.J.G. niet anders is, maar we kunnen ons voorstellen, dat de leden van het Verbond hiervoor meer dan gewone belangstelling hebben. Om deze enigszins te bevredigen, drukken we hieronder een artikel af uit het blad van de H.J.G., „De Libertijn” van twee H.B. leden, B. Hartemink en W. Thoomes.

Weg met de HJG, leve de HJG

„Wij hebben met de HJG veel geweld, teveel geweld. Een organisatie voor meningsvorming moest de HJG zijn, een gezelligheidsvereniging voor buiten-kerkelijken een vormingsinstituut voor toekomstige H.V.-ers, een organisatie van furieuze, vrijgevochten intellectuelen, een gemeenschap tot steun van geestelijk minder validen, een club van jonge, strijdvaardige humanisten, en last but not least een gemeenschap van humanistische jongeren. De praktijk heeft uitgezeten dat een zo zware tweeledige opdracht boven onze krachten gaat. De tweeledigheid ligt hierin, dat wij enerzijds bezig wilden zijn met, voor en door elkaar (de gemeenschap), en an-

Vervolg van pag. 5

gieren moet u ook weer naar 't postkantoor. Oef, wat een rompslomp om zo'n kaart. Er is alle aanleiding om het opnieuw weer uit te stellen, want u hebt waarachtig nog wel meer aan uw hoofd.

Toegegeven. Uw bestuur ziet uw moeilijkheden wel in en wil er graag aan tegemoetkomen. Als de berg niet bij Mohammed kan komen, dan komt Mohammed wel bij de berg. Dat wil in dit geval simpel zeggen: uw wijkhoofd komt bij u thuis om de ingevulde kaart mee te nemen en tevens om de gulden in ontvangst te nemen.

Zie zo, dat is dan eenvoudig opgelost. Legt u de kaarten en het geld even klaar? Dan kan het wijkhoofd, dat u bezoekt, opschieten, want heus, hij moet naar meer adressen dan alleen het uwe. We schreven daarnet kaarten klaarleggen. Meervoud dus. Misschien lijkt u dat raar, want, zoals dat in een goed huwelijk betaamt, gaat u van de stelling uit, dat man-en-vrouw één is. Het hoofdbestuur echter, zonder aan de waarde van uw stelling iets af te doen, poneert een andere: man-en-vrouw vormen in het huwelijk een *twee-eenheid*. Twee dus. Daar zou u rekening mee kunnen houden als het er om gaat het aantal kaarten en gulden zo hoog mogelijk op te voeren...

Nadat uw kaart bij het H.B. is ontvangen, krijgt u 5 blanco kaarten terug. Die kunt u dan uitzetten bij uw familie, vrienden, kennissen, collega's enz. Doet u mee? We horen het u al zeggen: *Geef ons de vijf!* Dank u.

(Overgenomen uit „Ons Nieuws”, maandblad van de gemeenschap Enschede.)

derzijds naar buiten wilden optreden als humanistische groepering.

Uitgaande van het feit, dat de zo gestelde taak voor de landelijke HJG te zwaar is, uitgaande van de erkenning, dat wij als landelijke HJG niet in staat zijn, dat te doen, wat we, gedreven door ons verantwoordelijkheidsgevoel, eigenlijk wel zouden willen doen, lijkt het ons logisch om onze taak te beperken en zo te stellen, dat we hem aankunnen. Verstandig is het dan om heel klein te beginnen, de verwachtingen met opzet laag stellen. Immers, als er meer in zit, dan we verwachten, dan zal het er vanzelf uitkomen. *Wij scheuren de H.J.G. in tweeën.* Het ene stuk: een groep buitenkerkelijke jongeren, die behoefte heeft aan een jeugdorganisatie, met alle vormings- en ontspanningsmogelijkheden een jeugdorganisatie eigen. Wat er met deze groep moet gebeuren, laten wij in het midden (in de steek laten, verwijzen naar een andere organisatie) en wij beperken ons met het tweede brok, een groep jongeren, die niet in de eerste plaats behoefte heeft aan een club, aan een vereniging of zelfs aan een gemeenschap, maar in de eerste plaats willen weten, wat het humanisme eigenlijk voorstelt, of het überhaupt wat voorstelt, en die uit hun bevindingen en conclusies de praktische consequenties willen trekken.

Ter zake. Voor een gezonde nieuwe start, die het begin van een organisatie kan zijn, die innerlijk sterk is, omdat zij gedragen wordt door de daadwerkelijke medeverantwoordelijkheid van de leden, lijkt ons de volgende gang van zaken aanbevelenswaardig.

In elke gemeenschap wordt opgericht een werkgroep humanisme, een doodgewoon discussieclubje. Contactadressen van deze werkgroepen worden doorgegeven aan een voorlopig landelijk contactman. Als we zover zijn, wordt de H.J.G. geliquideerd. De werkgroepen worden nu volstrekt autonoom. De landelijke contactman roept afgevaardigden van werkgroepen bij elkaar. Op deze bijeenkomst wordt een landelijk communicatiecomité gevormd, bestaande uit 5 personen. De taak van dit comité is beperkt. Het moet op de hoogte blijven van wat er in den lande gebeurt, zich dus steeds oriënteren, zich bezig houden met het bestuderen van de verschillende werkvormen en eenmaal per jaar een congres bijeengeroepen, waar het tevoren door het comité opgestelde landelijke rapport en suggesties, hetzij van dit comité, hetzij van plaatselijke werkgroepen worden besproken.

De plaatselijke werkgroepen zijn volstrekt autonoom, d.w.z. zij kunnen zelfstandig beslissen in welke vorm zij willen werken, of zij haar doelstellingen willen wijzigen, of zij haar taak wil uitbreiden. Uit en naast de werkgroepen kunnen anderen ontstaan. Het is b.v. mogelijk dat een paar leden menen gezamenlijk mee te moeten gaan doen met bepaalde activiteiten van een plaatselijke H.V. gemeenschap, een taak zien op het terrein van praktisch humanisme, een speciaal maatschappelijk probleem uitgebreid willen bestuderen; zo kunnen er een aantal werkgroepen ontstaan. Zo gauw er twee zijn, heeft het zin een klein plaatselijk comité op te richten met vertegenwoordigers van de werkgroepen, dat slechts tot taak heeft het landelijk comité op de hoogte te houden van wat er in de betreffende plaats gebeurt en het effect van nieuwe werkwijzen te bestuderen.

De behoefte aan meer formele landelijke of plaatselijke bindingen, organisatorisch of principieel, indien in de toekomst eventueel aanwezig, zal dan misschien aanleiding zijn tot de opbouw van een meer uitgebreide organisatie, die sterker zal zijn dan de huidige H.J.G., omdat achter het programma staat de uitdrukkelijke wil van de leden.

Deze gedachtengang komt in het kort hierop neer. *Hef de H.J.G. op.* Geef een klein stootje in de richting van een nieuwe organisatie. Vertrouwel de nieuw-geborene niet, dan wordt het een hulpbehoevende volwassene. Als het een stevig kind is, zal haar levenskracht haar laten groeien tot wat ze worden moet.”

Bejaardenbijeenkomsten

6-13 en 13-20 juni

Twee maal vijf en dertig ouderen hebben genoten van het heerlijke weer, van de prachtige omgeving van De Ark en bovenal van de prettige sfeer, die altijd weer heerst op de „bejaardenweken”, waarvan er ditmaal, wegens het grote aantal deelnemers, twee werden gehouden.

Ongeveer de helft der deelnemers waren oude getrouwen. Bij het vaststellen der plannen kwam als eerste naar voren: een bezoek aan het nieuwe militaire Tehuis, waar het beheer gevoerd wordt door de fam. Dimmendaal, die nog lang niet vergeten bleek te zijn – al waren allen ook vol lof over de verzorging van de nieuwe beheerders en vooral over de uitstekende maaltijden, die mevrouw Bakker bereidt.

Verder werd nog een mooie autotocht naar Montferland en Hoog-Elten gemaakt, waarbij de vreugde zich uitte in zo vrolijk gezang, dat men zich in de dagen zijner jeugd terugwaande.

Zondagsmorgens werd geluisterd naar het „geestelijk leven” dat evenals het leesuurkje dagelijks om 7 uur aanleiding gaf tot een prettige uitwisseling van gedachten.

Het zou teveel plaats vragen, als ik alles wilde vermelden, waarmee de dagen en avonden gevuld werden van de beide weken, die „omvloegen”.

Toch wil ik nog even de laatste vrijdagavond noemen, toen een bonte avond werd georganiseerd, waarbij de oudjes toonden, dat ze het voordragen evenmin verleerd waren als het pret maken en waarbij zelfs de „benen van de vloer kwamen”.

Toen zaterdagmorgens afscheid genomen moest worden, vroeg menigeen zich af: „Zullen we dit volgend jaar nog weer samen beleven?” Maar de dankbaarheid voor het genotene overstemde de weemoed en vrolijk en hartelijk klonk het „Tot weerziens, volgend jaar!”

J. W. v. d. Dijk-Raven

Kort verslag van de hoofdbestuurvergadering op 6 juni in het A.H. Gerhardhuis in Amsterdam

De bijeenkomst werd in het nieuwe A. H. Gerhardhuis gehouden op verzoek van het bestuur van de Stichting, opdat de H.B. leden het huis eens konden bekijken. Bij deze gelegenheid overhandigde de voorzitter namens het Verbond een cadeau, bestaande uit een barometer, die een plaats in de hal heeft gekregen.

De notulen van de vorige vergadering werden goedgekeurd, terwijl bij de mededeling bleek, dat zowel het ledental, als het aantal abonnees op Mens en Wereld en Het Woord van de Week stijgt. Het H.B. ging tevens na, wat er gedaan zou kunnen worden, om het aantal leden van de Luisterkring in een sneller tempo te doen toenemen. Een uitvoerig verslag van de Centrale Commissie Geestelijke Verzorging over de jaren 1957 en 1958 werd besproken en bewondering uitgedrukt voor het vele werk. De bespreking van een resolutie van de HJG werd verschoven naar een volgende bijeenkomst. De samenstelling van de verschillende commissies werd vastgelegd, terwijl enkele raadsleden benoemd werden. Het jaarverslag van het Erasmushuis kwam onder de loep, waarbij met voldoening geconstateerd werd, dat de zaak floreert en het tekort minimaal is. Enkele reglementswijzigingen van een gemeenschap en de HJG werden goedgekeurd. Over de volkstelling werd uitvoerig gediscussieerd en het D.B. opgedragen met voorstellen te komen. Om half zes sloot de voorzitter deze vergadering.

Th. W. Polet, org.-secr.

Paul Rodenko

Prozaïst van vijftig

Het is de moeite waard om Paul Rodenko's inleiding tot de bloemlezing *Nieuwe griffels, schone leien* te herlezen, omdat de moeilijkheden, die zich bij eerste lezing in '55 voordeden, juist niet opgelost blijken te zijn. Een welwillende beoordelaar had nog kunnen veronderstellen, dat Rodenko's onduidelijk taaltje er in ieder geval iets helderder op geworden zou zijn als de poëzielezer na verloop van tijd (of moet ik bij de experimentelen over „na verloop van tij” spreken?) via zijn eigen ervaringen had kunnen vermoeden wat Rodenko bedoeld zou kunnen hebben. Dat nu is niet het geval.

Het is aardig dat *Ter inleiding* van Rodenko te vergelijken met de inleiding die Gerrit Kouwenaar tot de bundel *vijf 5tigers* heeft geschreven. Geeft Rodenko al in zijn proza steun aan de opvatting, dat de experimentelen duister zouden zijn, Kouwenaar bestrijdt hem juist. Kouwenaar laat zich ook veel minder dan Rodenko in met poëzie-technische uiteenzettingen. Hij bepaalt zich voornamelijk tot wat de experimentelen zelf verbindt (de befaamde *situatie*) in plaats van na te gaan wat voor overeenkomsten men wel tussen hun verzen zou kunnen construeren. Kouwenaars benadering is hier naar mijn mening te verkiezen boven die van Rodenko, omdat Rodenko er op zijn manier niet in slaagt om kenmerken op te sommen, die bij uitsluiting voor de experimentelen gelden en dus niet nauw genoeg omgrensd, terwijl Kouwenaar een veel scherpere afbakening van de experimentelen weet te geven, die tevens hun onderlinge verschillen mogelijk maakt.

Over Rodenko's taal en denken is al een afdoend artikel geschreven. In het eerste nummer van *Tirade* (15 januari 1957) publiceerde

Paul Rodenko

Kroniek der poëzie

door

S. R. Juliard

A. Nuis zijn, tevoren al in *Propria Cures* verschenen artikel *Een parvenu van de taal*. Daarin ontleedt Nuis met grote volharding en verwonderlijke ernst een opstel uit Rodenko's bundel *Tussen de regels* om aan te tonen, dat Rodenko baarlijke nonsens schrijft. Volgens Nuis zou de aantrekkingskracht van Rodenko hierin schuilen: „de apostel der experimentelen, een man die zelf tot hun kring behoort, moet wel het best in staat zijn om hun gedichten uit te leggen; aan een dergelijke uitleg bestaat blijkbaar allerwege behoefte. Nu is Nuis' artikel geschreven in de tijd dat de bundel *vijf 5tigers* nog net niet of nog maar pas was uitgekomen. Nuis' verklaring is echter minder steekhoudend geworden nu Kouwenaar die immers ook tot de kring der experimentelen behoort, een onvergelykbaar betere inleiding heeft geschreven tot het werk van de vijftigers en Rodenko toch niet verdrongen is. Integendeel, Rodenko heeft zijn poëzie-essays uitgegeven in *Tussen de regels*, de bloemlezing *Met twee maten* samengesteld en het *Maatstaf-verjaardagsnummer* van '50 geredigeerd.

Fraaie theorieën

Rodenko heeft een aantal fraaie theorieën over de experimentelen gelanceerd. Eén van de laatste is die over de „nomadische dichters,” waarin hij een verband legt tussen *Forum* en de experimentelen. Uitgewerkt komt deze theorie in het *Maatstafdeeltje* van december '58/januari '59 voor, in korte vorm kan men hem gedeeltelijk ook al in het *Ter inleiding* vinden. In die inleiding heeft Rodenko ook zijn theorie-wereldgeschiedenis gelanceerd:

„avantgardist is hij, die zich bewust is op de drempel van een nieuwe tijd, een nieuwe wereld te staan en deze creatief tracht te doordringen. In een van zijn laatste boeken wijst Karl Jaspers er op dat wat wij tot dusver „wereldgeschiedenis” genoemd hebben in feite niet meer was dan een aggregaat van locale geschiedenissen: de eigenlijke wereldgeschiedenis is eerst zeer onlangs begonnen, en deze wereldgeschiedenis moeten wij ons, willen wij er niet blind door meegesleurd worden, creatief toeëigenen.”

En verderop schrijvend over een poëzie die openstaat voor alle zintuigen, zegt hij:

„De ruimte van het volledig leven tot uitdrukking willen brengen betekent: een nieuwe poging doen om de nieuwe ruimte, waarin de mens zich moet verwezenlijken, de ruimte van de nieuwe wereldgeschiedenis, die voorlopig nog een vacuum is, scheppend vorm te geven.”

Dergelijke theorieën (men moet eens nagaan wat al deze frazen betekenen!) vindt men over het algemeen niet bij Kouwenaar en wanneer ook Kouwenaar over de ruimte van het volledig leven gaat spreken, dan is het in ieder geval met minder frazen en duidelijker:

„Poëzie, een gedicht is voor hem (de experimentele dichter) een zelfstandige eenheid; géén uitbeelding, maar béëlding; géén afschrift, maar autonome aanwezigheid; geen stukje mens, leven, maar de hele mens, het hele leven: een totaliteit. De ruimte van het volledig leven, om met Lucebert te spreken.

Ander klimaat

Het is ietwat gevaarlijk om te gewagen van een nieuwe, althans anders gerichte „mentaliteit” of hoe men het noemen wil, waardoor de experimenteel zich van zijn traditionele voorganger en tijdgenoot zou onderscheiden; iets dergelijks is er ongetwijfeld wel, maar komt in zoveel verschillende facetten tot uitdrukking dat het moeilijk per definitie is vast te leggen. Beter kan men hier van „klimaat”, van „atmosfeer” spreken omdat deze begrippen ook meer slaan op de „situatie-waarin”.

Men bespeurt een zekere afstand bij Kouwenaar. Hij formuleert voorzichtig, laat zich niet gauw verleiden tot louter fraaie formules en is prettig bang zich vast te leggen. Als inleider is hij allesbehalve anti-intellectualistisch van instelling. Hij is in het grootste deel van zijn inleiding een koel beschouwer, die afstand weet te houden. Wanneer hij over de experimentelen schrijft: „Een van de meest typerende kenmerken van de experimentele dichters dunkt mij ondertussen hun typisch anti-intellectualistische instelling, hun verzet tegen de dictatuur van het abstracte denken”, geeft hij daarmee een kenmerk waaraan hij zelf op dat moment, nl. als poëzie-beschouwer, niet beantwoordt. En daarin zou ik liever de reden zoeken, waarom niet Gerrit Kouwenaar, maar juist Paul Rodenko grote aantrekkingskracht uitoefent.

Rodenko, zwelger in woorden en half-verteerde ideeën als hij is, vertegenwoordigt ook in zijn proza typisch de anti-intellectualistische instelling en het verzet tegen de diktatuur van het abstracte denken. (De veronderstelde diktatuur overigens, want een intellectualistische instelling is niet een zo rationalistische dat het primaat van het denken tot diktatuur is geworden). Wie zich zonder meer aangetrokken voelt tot de experimentelen als groep, — niet tot enkele gedichten van de één of andere vijftiger, maar tot de vijftigers in het algemeen — wordt aangetrokken door deze anti-intellectualistische instelling. Het spreekt vanzelf, dat in de poëziebeschouwing dan niet Kouwenaar in de smaak valt, maar Rodenko.

De Humanistische Luisterkring telde op 14 juli 1959 18.909 leden.

Was u, uw buurman, uw vriend daar ook al bij?

Tempora Mutantur...

In maart werd in Australië een vergadering van de Ecafe (Economische Commissie der Ver. Naties voor Azië en het Verre Oosten) gehouden, waarop verschillende gedelegeerden het woord voerden. Uit deze redevoeringen bleek opnieuw, dat na de oorlog niet alleen de economische en politieke verhoudingen in Azië zijn veranderd, doch óók, dat zich in de geesteshouding van de Aziatische volken een revolutie aan het voltrekken is. Uit het verslag dat het Alg. Handelsblad (28-3) van deze conferentie gaf, citeren wij: „Doel dezer 15e conferentie van de Ecafe is bevordering van een hogere levensstandaard voor de volkeren van Azië. Meer dan 400 afgevaardigden uit 30 landen wonen de conferentie bij.

De landen van Azië worden ongeduldiger naarmate armoede minder aanvaard wordt als iets vanzelfsprekends, aldus Tan Siew Sin, afgevaardigde voor Malakka. Hij verklaarde dat armoede niet langer aanvaard werd als een goddelijk bevel waartegen geen beroep aange-tekend zou kunnen worden.

„De hongerige horden van Azië zullen in de nabije toekomst het vonnis uitspreken, en dat zal een vonnis zijn waartegen geen beroep mogelijk is – althans niet in de te voorziene toekomst.”

„Wat het vonnis zal inhouden, zal niet alleen afhangen van de leiders en de volkeren der Azia-

tische landen zelf, maar ook van die der Westerse wereld.”

„Indien het Westen overreed kan worden een politiek te volgen van „verlicht zelfbelang”, dan is er nog een kans dat de geschiedenis van de vooruitgang van Azië gedurende de tweede helft der 20ste eeuw een voorbeeld wordt voor de jaren die volgen.

Bevolkingstoename

Op 13 dezer begon de conferentie met een discussie over een uitgebreid verslag betreffende bevolkingstoename en aanverwante problemen.

Het geeft een realistisch, doch ook deprimerend beeld van de schier onoplosbare problemen welke gepaard gaan aan Azië's ontwikkeling.

Als oorzaak van de enorme bevolkingsaanwas in Azië en het Verre Oosten gedurende de laatste jaren, noemt het verslag het snelle dalen van het sterftecijfer en het constant blijven van een hoog geboortecijfer.

„Deze bevolkingstoename stelt die Ecafe landen welke reeds dicht bevolkt zijn en welke een snelle economische ontwikkeling pogen te bereiken voor grote zorgen”, zo luidt het rapport.

Indien het geboortecijfer niet daalt, mag men aannemen dat het betrokken Ecafe-gebied tegen

het jaar 2000 een bevolking van 4 miljard zielen.

Het verschijnsel van een zo hoog geboortecijfer gelijkt op een vicieuze cirkel: snelle bevolkingsaanwas vindt plaats wanneer een land arm is, en armoede in een land is weer voor een groot deel het gevolg van een te snelle bevolkingsaanwas.

Het verslag vermeldt dat enige landen pogen het geboortecijfer omlaag te krijgen door het aanmoedigen van gezinsplanning. In Japan is vruchtafdrijving en sterilisatie thans wettelijk geoorloofd.

Het gevolg is dat in de industriële gebieden van dat land het geboortecijfer gedurende de laatste tien jaar met de helft gedaald is.

Het verslag noemt dit een opzienbarend resultaat, maar vermeldt dat men iets dergelijks van het gehele Ecafe-gebied niet verwachten mag ...

P. Kr.

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Lezingen voor de radio

19 juli, 9.45 uur (VARA): W. Coenders over „Bermtoerisme”.

26 juli, 9.45 uur (VARA): drs. G. C. A. Schrijvers over „De jeugd van tegenwoordig”.

2 augustus, 9.45 uur (VARA): dr. J. C. Brandt Corstius over „Met nieuwe ogen”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,— per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht,

telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.

Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— per jaar, voor niet-leden

f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Karl Jaspers

Op grenzen stoten en grensdoorbreking

Jaspers wordt van christelijke zijde nog al eens gekenschetst als een humanistische filosoof. Geheel juist is dit niet. Humanisten, die bespiegelende wijsbegeerte uit den boze achten, zullen hem afwijzen. Geheel onjuist echter ook niet. In zijn denken immers staan de mens, zijn ervaringen en zijn mogelijkheden in het middelpunt. Het transcendente is er achtergrond van het menselijk bestaan, het geheim, dat zijn leven draagt, onkenbaar en toch altijd aanwezig. Zijn filosoferen maakt geen aanspraak op algemene geldigheid, het voert niet tot resultaten, die men in de gebruikelijke zin van het woord „weten en dus bezitten kan”. Filosoferen is voor hem in beweging blijven. Elke uitkomst draagt het merkteken der voorlopigheid en vraagt een verder gaan.

Jaspers heeft dikke boeken geschreven, waarin hij het de lezers verre van gemakkelijk maakt. Gelukkig ook een paar kleinere, die in een eenvoudiger vorm zijn gronddenkenbeelden ontvouwen. Ik denk aan de gebundelde radiovoordrachten „Inleiding tot de Filosofie”, ook aan „Het filosofisch geloof”. Daarnaast kan de belangstellende nu in onze taal beschikken over dit boekje van mevr. F. Reddingius-Salomonson, keurig verzorgd uitgegeven bij Servire, Den Haag. Wie menen mocht, dat na de eerstgenoemde vertalingen dit nieuwe werkje overbodig is, vergist zich. De schrijfster heeft zich ten doel gesteld in te leiden tot de gedachtenwereld van Jaspers. Zij maakt de lezers vertrouwd met zijn schrijf- en betoogtrant, zijn woordkeus en voor alles met wat Jaspers be-

weegt, als hij filosofeert. „Jaspers' filosofie”, zo schrijft zij in de inleiding, „die moedig doordringt in de diepste duisternis van menszijn, kan (en wil, voeg ik hier aan toe) nieuwe verten openen voor wie zich verloren voelen in de houvastloosheid van het eindeloos verglijden en vergaan, in de schijnbare zinloosheid van het mens-bestaan, dat altijd weer op grenzen stoot. Hij filosofeert uit de nood van dit op grenzen stoten, maar ook uit het flitsgewijze ervaren van grensdoorbreking”. En elders herinnert zij aan wat Jaspers als doel van zijn filosoferen ziet: de mens onafhankelijk te maken van het uiterlijk gebeuren door diepere gebondenheid aan de transcendentie. Wijsgerige bezinning in dienst van het als mens leven.

Zelf aan 't woord

Na deze inleiding komt Jaspers zelf aan het woord in een keur van aanhalingen, die de schrijfster door korte opmerkingen en toelichtingen tot een geheel maakt. Dat daarbij haar subjectieve voorkeur daarbij meesprekt, steekt zij niet onder stoelen of banken. Zij vermeldt dit in het voorwoord. Het past in het kader van haar opzet en zij doet er Jaspers, zelf een subjectief denker, geen onrecht mee aan. Ik kan dit werkje aan ieder, die de zin van het filosoferen zo ziet als Jaspers dit doet, als een religieuze, maar geenszins dogmatische activiteit, die zich in een open gemeenschap met anderen voltrekt, van harte aanbevelen. Pr.

Een Mikro-Makrokosmische reis

Kees Boeke: *Wij in het Heelal – Een Heelal in Ons. Twee tochten door Makrokosmos en Mikrokosmos.* (J. M. Meulenhoff - Amsterdam/J. Muusses - Purmerend. Prijs: f 6,50)

Toen ik in 1934 op de Werkplaats Kindergemeenschap te Bilthoven kwam, stonden de wezenlijke ideeën en tekeningen van dit boek al vast; hele generaties leerlingen hebben ermee gespeeld, geëxperimenteerd en gerekend. Enige jaren geleden vormde een reeks van deze tekeningen de hoofdschotel van een nummer van het Unesco-blad, de Courier. Ondertussen is al een engelse en Amerikaanse uitgave verschenen. Wij mogen Meulenhoff en Muusses wel dankbaar zijn, dat zij ook voor ons – en dan nog voor zulk een lage prijs – dit boek toegankelijk hebben gemaakt.

In zijn Inleiding met toelichtingen en suggesties voor leerkrachten vertelt Kees Boeke, dat hij, om bij de kinderen het gevoel voor schaal en verhoudingen te ontwikkelen, een bepaald voorwerp op verschillende schalen liet berekenen en tekenen. Volgens het metriek stelsel is iedere voorstelling getekend op een tiende van de voorafgaande: Een klein meisje met een kat op haar schoot; de binnenplaats van de school met een heel klein meisje; Bilthoven met een klein schooltje in het midden tot wij aan de uiteinden van het Heelal zijn aangekomen. En dan begint de reis met ingenieus gevonden voor-

stellingen, toelichtingen, berekeningen de andere kant op tot in de kern van het atoom.

Dit zijn dan tochten van een dromer, een ingenieur-natuurkundige en een opvoeder „tochten in beeld, tot in de oneindigheid van de wereldruimte en, in tegengestelde richting, tot binnen de kern van een atoom. Het antwoord op onze vraag naar onze plaats tussen het oneindig grote en het oneindig kleine.”

In het begin was dit alles, ik zei het al, een didactisch idee, een leermiddel. Maar allengs begon het maatschappelijk-ethisch duidelijker te spreken; de Mens in het midden, de mens als de eenheid van stof en kosmos, groots en nietig maar in het kleinste nog verantwoordelijk voor het geheel – en zijns broeders hoeder...

Moderne symboliek

Ik zelf zie achter dit boek vooral de religieuze Kees Boeke. Zoals men weet, kwam C. B. uit een orthodox milieu. Hij werd Quaker, – maar zelfs deze zeer ruime vorm van het christendom was uiteindelijk nog een beperking en belemmering voor hetgeen hij als het geheim, het mysterie voelde. Deze mikro-makrokosmische reis is een moderne symboolvorming, een poging om een oer-oud mysterium in een moderne vorm zichtbaar te maken.

In de donkerste jaren van de oorlog heeft

Kees eens met zijn medewerkers en kinderen een aantal fuga's uit de „Kunst der Fuge” gezongen – jawel, gezongen! Om ons de mogelijkheid te geven dit wonderbaarlijke werk van binnen uit te leren kennen, heeft hij de instrumenten gedeeltelijk door de menselijke stem vervangen en de noten op teksten laten zingen. Niemand van ons ouderen en jongeren zal wel ooit vergeten, hoe wij haast zonder licht in de donkere Woudkapel te Bilthoven de slotfuga speelden en zongen op de tekst van de Chorus mysticus (Faust II)

„Alles Vergängliche
Ist nur ein Gleichnis...”

In een toelichting tot zijn gewaagde onderneming had C. B. toen nog een ander vers van Goethe aangehaald, dat op een merkwaardige en niet te verklaren wijze het wezen van de Kunst der Fuge uitdrukt – en die ook op zijn boek hoorde te staan:

„Wenn im Unendlichen Dasselbe
Sich wiederholend ewig fließt,
Das tausendfältige Gewölbe
Sich kräftig ineinanderschliesst –
Strömt Lebenslust aus allen Dingen
Dem kleinsten wie dem grössten Stern,
Und alles Drängen, alles Ringen
Ist ew'ge Ruh in Gott dem Herrn.” H. H.

IK denk er ZO over

Functieverlies van de hedendaagse kunst

Met de opvattingen van mr. F. Doeleman in zijn artikel over moderne kunst – al dan niet destructief – zie M. en W. van 20 juni – kan ik veelszins instemmen. Bv. waar hij zegt dat B.C. terecht het gebrek aan kunstzin van de rioolkruipers attackeert.

Terecht ook schrijft mr. D. dat, wanneer een kunstenaar een verschijnsel, dat in de werkelijkheid iets walgelijks is, als materie bezigt voor de vormgeving van zijn ontroering, daarmee zijn kunstwerk nog niet walgelijk is. Volkomen akkoord. Maar het maakt hierbij wel verschil of een *gerijpt* kunstenaar het walgelijke vermag te zien in het licht van een hogere werkelijkheid of dat een *onrijp* talent, wie dat is ontzegd, ongeremd zijn spanningen en emoties uitleeft. Deze laatste categorie kunstenaars is tegenwoordig onrustbarend groot. Zij overstemmen de waarlijk begaafden die vermogen te scheppen vanuit de creatieve diepten van hun ziel: een van de aspecten van onze zieke samenleving.

Mijn opponent veronderstelt dat de veront-rusting van B.C. slechts de *eenzijdige* instelling van de moderne kunstenaar betreft. In ieder geval richt zich hiertegen de kritiek van mr. D.

Nu is eenzijdigheid vaak een eufemisme voor een groot kwaad, of gebrek. Zo, dunkt mij, ook hier. Dit euvel is stellig bij de desbetreffende moderne kunstenaars niet te verhelpen met de goedmoedige raad: „U lijkt me een ietwat eenzijdig uitbeelder van het schunnige; zoudt u het niet ook eens willen proberen met „de zwanen, jasmijnen en veldgodinnen?” Er zouden wellicht grote weerstanden blijken te bestaan tegen het prijsgeven van de eenzijdigheid. Wellicht komt dat door een groeistoornis in het

gevoelsleven, die de kunstenaar in onklare drang dwingt tot het vernielen van waarden, in plaats van deze te bevestigen en ze, klaarbewust van zijn hoge taak, opnieuw te verankeren in het levensgevoel van de geestelijk verschaalde moderne mens.

Niet gerijpt

Hoe dit zij, kunstenaars met eenzijdige belangstelling voor het onsmakelijke enz. kunnen moeilijk tot het gerijpte type worden gerekend. Ze zijn eenzijdig bezig met hun op „Hunger und Liebe” gerichte driften en met een buitenwereld in verwarring. Zij vinden geen contact met die gebieden van hun binnenwereld van waaruit zich de artistieke conceptie als een gave geheelheid ontvouwt. Dat is voor een kunstenaar een ernstig gebrek dat niet moet worden verbloemd door de term „eenzijdigheid”.

In „Poëzie en maatschappelijke vernieuwing” schreef Henriëtte Roland Holst – in hardvochtige ondankbaarheid vrijwel vergeten – rake dingen over de functie van de kunst.

De kunst heeft, zo lezen we, „geen doel buiten zichzelf, d.i. buiten het voldoen aan de innerlijke drang van haar makers tot herschepping van de werkelijkheid, de wil tot uitbeelding, die in hen uit overstelpende innerlijke rijkdom ontstaat.” Zij is geen middel tot het opwekken van stichtelijke gevoelens. Maar, hoe-wel autonoom, behoren poëzie en kunst-in't-algemeen tot het sociale leven; zichzelf besturende republieken in de grote federatie der cultuur.

In de cultuur heeft de kunst een hoogstgewichtige functie; één aspect daarvan is: de rei-

niging van het gemoedsleven der lezers of hoorders (Gr.: katharsis). Zuivering van drift en passie die zich vastbijten in de hunkering naar de vervulling der begeerten.

Zuivering nodig

Voor het activeren van dat zuiverend vermogen is noodzakelijk, „dat de dichter erin geslaagd is *eigen* aandoeningen te zuiveren. Wanneer hij dit niet vermag, wanneer hij er op los klaagt of jammert of vloekt, wanneer hij zijn woedende haat, zijn kokende begeerte, zijn wrange ontgoocheling uitstort in woorden even onbeheerst en rauw als zijn gevoelens zelf, dan brengt hij niets tot stand dan de onvrede en de benauwenis, waarin zijn lezers zuchten, nog te vermeerderen.”

Vermeerdering van onvrede en benauwenis – inplaats van ons op te heffen tot de geestelijke wereld waaruit ons de kracht tot vernieuwing van mens en wereld toestroomt – dát wekt de moderne kunst te vaak in ons op. In plaats van reiniging van het gemoed: vergiftiging van het gemoed. Het subtiële evenwicht in de zinvolle samenhang van interdependente cultuurkrachten is verbroken door het uitvallen van de onmisbare functie der katharsis. De kringloop van het geestelijke bloedzuiveringsproces is gestremd. Zoals al de beken in ons overvolle land zijn vervuild tot riolen, zo moet, waar de kunst haar functie niet vervult onze aangeboren smaak voor het natuurlijke en waardige vervuilen tot het platvloerse. Daarvoor zijn al aanwijzingen genoeg.

Misschien zal de kunst zich, voor haar eigen katharsis, weer moeten wenden tot de oneindig rijk gevarieerde vormen van het organische leven en tot de kracht die de ontwikkeling van die vormenrijkdom voortstuwt; terugkeren tot groter eenvoud, tot de diepten van het leven waar het eenvoudige niet vervelend wordt, omdat ons daar duidelijk wordt dat de eenvoud het kenmerk is van het ware en levensechte.

J. H. Olgers

Nette heer, 68 jaar, vraagt: Welke alleenstaande Humanistische wed. 60-65 j., wil door **samenleving mijn leven en huis gezellig maken.** Brieven onder no. juli 3 bureau v. d. blad.

Gevraagd, **plaats als betalend logé** in gezellig rustig gezin (ev. bij dame alleen), bosrijke omgeving voorkeur Achterhoek, door dame, m.l.; ged. laatste weken augustus. Brieven onder no. juli 4, bureau van dit blad.

Humaniste, eind 50, mooie flat bewonend en werkzaam randgemeente Den Haag, **zoekt contact met intell.** geestverwant tot $\pm$ 65 jaar. Brieven onder no. juli 5, bureau van dit blad.

Samen wonen - Bussum. Alleenstaande dame, met zonnige, vrije woning, wil huis delen met besch. en ontw. heer tussen 45-60 j. Brieven onder no. juli 2 bureau van dit blad.

Vergeleto Tessin 900 m. kamer met gebr. keuken, 15 augustus-15 september. J. Weiland, Villa Olandesé Gresso. Zwitserland.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: **Postbus 246, Rotterdam**
Postgiro 445129 • **Abonnementsprijs f 5,- per jaar**

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging

De Weezenkas

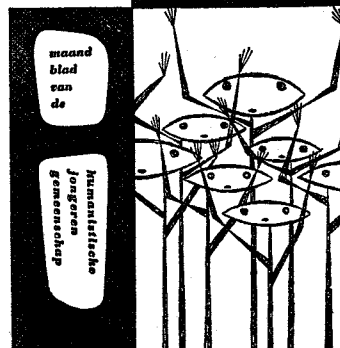
Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag

neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

LIBERTYN

Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie-secr. **klaas w. swaak**
oosterhamriklaan 207, groningen

administratie: **tine bouterse**,
kijkduinstr. 58III, amsterdam

abonnement f 3,- per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam

Voor het **ERASMUSHUIS** wordt per 1 sept. a.s. gezocht een echtpaar als pachter van het buffet. Naast gedegen vakkennis is het bezit van restaurantvergunning en verlof A noodzakelijk. Woning beschikbaar. Brieven aan Stichting Erasmushuis, Oudegracht 152, Utrecht.

Het bejaardenkamp in De Ark is zodanig geslaagd, dat dit wordt herhaald van **12 t/m 19 september a.s.** Prijs f 35,- p. w. Opgaven hiervoor worden spoedig ingewacht bij: „De Ark”, Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

HUMANISTISCHE LUISTERKRING „HET WOORD VAN DE WEEK”

De nieuwe omroepwet geeft het Humanistisch Verbond geen eigen zendtijd zoals de kerken die hebben.

Dit moet voorkomen worden!

Helpt hieraan mede door u aan te sluiten bij de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Contributie f 1,- per jaar.

Aanmeldingen door middel van: storting of overschrijving van f 1,- op girorekening 58 t.n.v. Hum. Luisterkring „Het Woord van de Week” of per briefkaart of aanmeldingsformulier met f 1,- extra porto.

DOE HET TERSTOND!

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE en wat daarmee samenhangt, wendt U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

*Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig*

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden